

CONTRA- PETJADES

Artistes ecologistes enfront de la crisi mediambiental

CONTRA-HUELLAS

Artistas ecologistas frente a la crisis medioambiental

Graham Bell Tornado
Miriam Martínez Guirao
Bea Millón
Marco Ranieri
Chiara Sgaramella

Centre Cultural La Nau de la Universitat de València

Sala Martínez Guerricabeitia

10/2024 - 2/2025

Contextos de la Col·lecció Martínez Guerricabeitia #9

ÍNDEX / ÍNDICE

4/5 **PRÒLEG** **PRÓLOGO**

M. Vicenta Mestre Escrivà / Ester Alba Pagán

6/7 **POEMES VISUALS EN TEMPS D'EMERGÈNCIA AMBIENTAL** **POEMAS VISUALES EN TIEMPOS DE EMERGENCIA AMBIENTAL**

María Eugenia Rojo Mas

14/15 **REPTES I ASSOLIMENTS D'UNA MIRADA CREATIVA** **ALS PROBLEMES MEDIAMBIENTALS** **RETOS Y LOGROS DE UNA MIRADA CREATIVA** **A LOS PROBLEMAS MEDIOAMBIENTALES**

Carmen Gracia

34/35 **ART, CRÍTICA I CONSCIÈNCIA ECOLÒGICA** **ARTE, CRÍTICA Y CONCIENCIA ECOLÓGICA**

María Eugenia Rojo Mas

92/93 **CATÀLEG** **CATÁLOGO**

L'exposició *Contra-Petjades. Artistes ecologistes enfront de la crisi mediambiental* aspira a remarcar la importància que té la consciència ecològica en l'art contemporani, representat per cinc artistes compromesos amb la sostenibilitat i la justícia ambiental. I és una invitació a prendre consciència respecte a l'emergència mediambiental. Per mitjà de les seues obres, Graham Bell Tornado, Miriam Martínez Guirao, Bea Millón, Marco Ranieri i Chiara Sgaramella expressen la seua preocupació per l'entorn natural, alhora que proposen noves formes d'interacció amb el nostre planeta de manera que inspiren la comunitat a adoptar pràctiques més responsables i conscients.

L'exposició –fruit de la recerca de la comissària– destaca pel seu enfocament interdisciplinari, pel fet que integra coneixements científics, filosòfics i culturals per a abordar l'impacte humà en l'entorn natural. L'art ecologista, tal com es presenta ací, va més enllà de la mera representació visual de la natura: es converteix en una eina d'activisme i educació. Els participants utilitzen les seues creacions per a educar i mobilitzar el públic sobre temes crucials, com la biodiversitat, la migració climàtica, la salut mental, la sobirania alimentària i tots els actuals reptes ecosocials als quals ens enfrontem. En resum, tota la potència de l'art dirigida a afavorir una major consciència i acció en favor de l'entorn.

Aquesta exposició ens brinda també l'oportunitat d'acostar-nos a autors que no estan representats en la col·lecció Martínez Guerricabeitia, però que tenen unes aspiracions que sintonitzen amb el seu esperit fundacional, i per això s'insereix perfectament en una de les tres línies de programació de la Sala Martínez Guerricabeitia, la titulada "Contextos de la col·lecció".

Finalment, *Contra-Petjades* ens planteja un desafiament i una invitació a la reflexió enfront del materialisme i la indiferència ambiental. Per mitjà de les obres d'art, ens proposa un retorn a la natura i a una forma de vida a escala humana. Amb la seua exhibició, convoquem tothom a l'una reflexió sobre la responsabilitat col·lectiva i la interdependència global que ens conduïska a ser part del canvi cap a un món més sostenible i equitatiu.

M. Vicenta Mestre Escrivà
Rectora de la Universitat de València

Ester Alba Pagán
Vicerectora de Cultura i Societat

PRÓLOGO

La exposición *Contra-Huellas. Artistas ecologistas frente a la crisis medioambiental* aspira a resaltar la importancia que tiene la conciencia ecológica en el arte contemporáneo, representado por cinco artistas comprometidos con la sostenibilidad y la justicia ambiental. Y es una invitación a tomar conciencia respecto a la emergencia medioambiental. A través de sus obras, Graham Bell Tornado, Miriam Martínez Guirao, Bea Millón, Marco Ranieri y Chiara Sgaramella expresan su preocupación por el entorno natural, al tiempo que proponen nuevas formas de interacción con nuestro planeta, inspirando a la comunidad a adoptar prácticas más responsables y conscientes.

La exposición -fruto de la investigación de la comisaria- destaca por su enfoque interdisciplinar, al integrar conocimientos científicos, filosóficos y culturales para abordar el impacto humano en el entorno natural. El arte ecologista, tal y como se presenta aquí, va más allá de la mera representación visual de la naturaleza: se convierte en una herramienta de activismo y educación. Los participantes emplean sus creaciones para educar y movilizar al público sobre temas cruciales como la biodiversidad, la migración climática, la salud mental, la soberanía alimentaria y todos los actuales retos ecosociales a los que nos enfrentamos. En resumen, toda la potencia del arte dirigida a propiciar una mayor conciencia y acción en favor del entorno.

Esta exposición nos brinda también la oportunidad de acercarnos a autores que no están representados en la colección Martínez Guerricabeitia, pero cuyas aspiraciones sintonizan con su espíritu fundacional, por lo que se inserta perfectamente en una de las tres líneas de programación de la Sala Martínez Guerricabeitia, la titulada "Contextos de la colección".

Por último, *Contra-Huellas* nos plantea un desafío y una invitación a la reflexión frente al materialismo y la indiferencia ambiental. A través de las obras de arte, nos propone un retorno a la naturaleza y a una forma de vida a escala humana. Con su exhibición, convocamos a todos a una reflexión sobre la responsabilidad colectiva y la interdependencia global que nos conduzca a ser parte del cambio hacia un mundo más sostenible y equitativo.

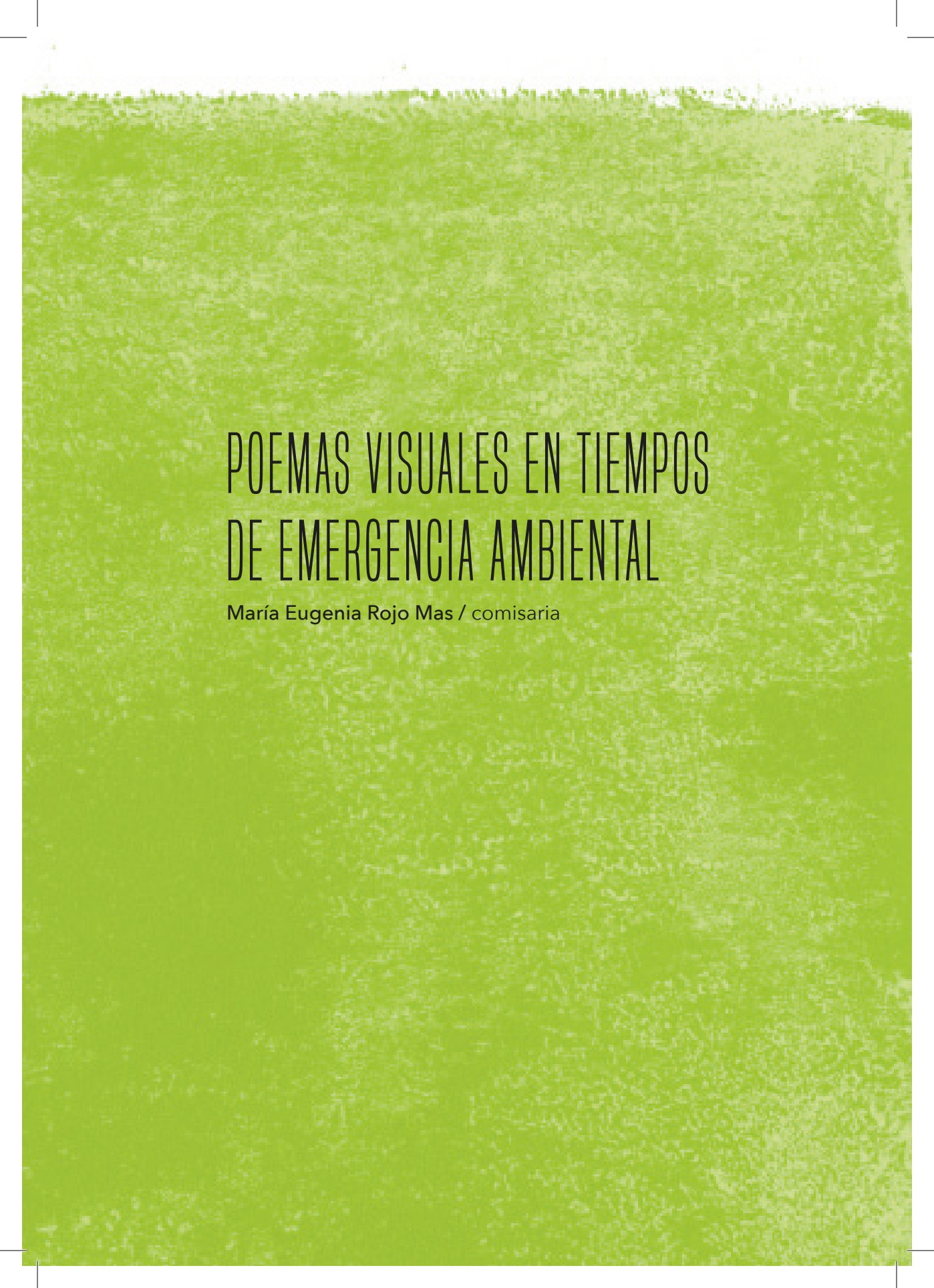
M. Vicenta Mestre Escrivà
Rectora de la Universitat de València

Ester Alba Pagán
Vicerectora de Cultura i Societat

POEMES VISUALS EN TEMPS D'EMERGÈNCIA AMBIENTAL

María Eugenia Rojo Mas / comissària

POEMAS VISUALES EN TIEMPOS DE EMERGENCIA AMBIENTAL

María Eugenia Rojo Mas / comisaria

*Every piece of ecological art is a visual poem,
a love song to the Earth, and a cry of alarm at its fragility.*

Patricia WATTS
Comissària i fundadora d'Ecoartspace

L'exposició *Contra-Petjades. Artistes ecologistes enfront de la crisi mediambiental* emergeix en un context global caracteritzat per una crisi ecològica sense precedents. Cada any, la temperatura mitjana mundial arriba a nivells rècord, una tendència evident des dels primers registres en el segle XIX. A aquesta preocupant situació, s'hi afegeix l'alarmant pèrdua de biodiversitat, la proliferació de la contaminació en aigua, aire i sòls, així com també la creixent crisi de residus.

Els Objectius de Desenvolupament Sostenible de l'Agenda 2030 enfatitzen el paper crucial de la cultura en la resposta a aquesta emergència ambiental. En aquest context, la present exposició s'erigeix com una plataforma que facilita l'exploració de les interseccions entre l'art i l'ecologia. Té com a objectiu desenvolupar una consciència crítica i activa enfront dels desafiaments ambientals contemporanis per mitjà de l'art.

Aquesta mostra és producte de la feina de recerca duta a terme en la meua tesi doctoral *Arte y ecología en el contexto valenciano actual* (2021), amb el suport del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, la Universitat de València, l'UNAM i la Universitat de Màlaga. L'estudi analitza les narratives de diversos artistes que s'inscriuen en el que s'ha denominat art ecologista. Aquests creadors comparteixen l'objectiu de desenvolupar una estètica ecològica lligada a una ètica de sostenibilitat, a la col·laboració i a la igualtat, sumat a un elevat potencial pedagògic.

*Every piece of ecological art is a visual poem,
a love song to the Earth, and a cry of alarm at its fragility.*

Patricia WATTS
Comisaria y fundadora de Ecoartspace

La exposición *Contra-Huellas. Artistas ecologistas frente a la crisis medioambiental* emerge en un contexto global caracterizado por una crisis ecológica sin precedentes. Cada año, la temperatura media mundial alcanza niveles récord, una tendencia evidente desde los primeros registros en el siglo XIX. A esta preocupante situación se le une la alarmante pérdida de biodiversidad, la proliferación de la contaminación en agua, aire y suelos, así como la creciente crisis de residuos.

Los Objetivos de Desarrollo Sostenible de la Agenda 2030 enfatizan el papel crucial de la cultura en la respuesta a esta emergencia ambiental. En este contexto, la presente exposición se erige como una plataforma que facilita la exploración de las intersecciones entre el arte y la ecología. Tiene como meta desarrollar una conciencia crítica y activa frente a los desafíos ambientales contemporáneos por medio del arte.

Esta muestra es producto del trabajo de investigación realizado en mi tesis doctoral *Arte y ecología en el contexto valenciano actual* (2021), respaldada por el Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, la Universitat de València, la UNAM y la Universidad de Málaga. El estudio analiza las narrativas de varios artistas que se inscriben en lo que se ha denominado arte ecologista. Estos creadores comparten el objetivo de desarrollar una estética ecológica ligada a una ética de sostenibilidad, a la colaboración y a la igualdad, sumado a un elevado potencial pedagógico.

Des de la defensa i publicació de l'esmentada tesi, s'ha reconegut la necessitat d'estendre l'estudi i correspondre a l'esforç de l'encomiable tasca d'aquests creadors. Per ampliar l'abast i plasmar les seues troballes, el mitjà d'expressió més idoni no podia ser altre que presentar al públic la seua pròpia obra. És així com sorgeix *Contra-Petjades*, amb la missió de cristal·litzar les conclusions obtingudes en la recerca i donar visibilitat i suport als qui des de l'art es comprometen amb la divulgació d'un missatge ecologista i la promoció de pràctiques sostenibles. En aquest sentit, l'exposició es planteja com un pont entre l'art i l'activisme mediambiental i ofereix una plataforma alternativa de sensibilització sobre la crisi ecològica.

Els artistes seleccionats —Graham Bell Tornado (Aberdeen, 1966), Miriam Martínez Guirao (Elx, 1981), Bea Millón (Sagunt, 1992), Marco Ranieri (Milà, 1984) i Chiara Sgaramella (Cerignola, 1982)— presenten un enfocament ecoestètic divers i abasten múltiples fronteres disciplinàries. Aquests creadors centren tota la seua producció en la transmissió d'un contingut que es fonamenta en un consum responsable, lligat exclusivament a les vertaderes necessitats de les persones i als requeriments de la protecció de l'hàbitat natural. En els seus discursos trobem la construcció d'una identitat des de l'ecologisme, l'ecofeminisme i l'ecogènere; el postcolonialisme; la recuperació d'oficis tradicionals; la cooperació postdisciplinària; el foment de l'estètica DIY (*Do it yourself*) i DIWO (*Do it with others*); l'artivisme; i la transformació del cos i el territori en espais lírics i, al seu torn, polítics.

Aquestes manifestacions tenen un tarannà híbrid i efímer; deriven de tècniques artesanals, procediments científics i tecnològics; incorporen material de rebuig i d'arxiu, així com també objectes reutilitzats i reciclats. Amb tot plegat, és possible fer aterrar aquestes pràctiques en un context museístic, de la mateixa manera que és factible mantenir la seua idiosincràsia i teixir-la al discurs curatorial que tinga en compte la seua pròpia petjada ecològica. D'aquesta manera, es reclama la inclusió d'una dimensió ètica a la crítica de l'estètica de l'art i se subratlla la importància d'una producció sostenible i responsable.

El títol de l'exposició, *Contra-Petjades*, deriva del concepte de "contrapetjada de carboni" utilitzat en ciències ambientals, que es refereix a aquelles accions destinades a compensar les emissions de diòxid de carboni prèviament alliberades a l'atmosfera. De manera anàloga, l'art ecologista no sols suposa un acte estètic, sinó que també configura i redissenya patrons de pensament d'afany reparatori. L'exposició intenta que les reflexions derivades

Desde la defensa y publicación de la mencionada tesis, se ha reconocido la necesidad de extender el estudio y corresponder el esfuerzo de la encomiable labor de estos creadores. Para ampliar el alcance y plasmar sus hallazgos, el medio de expresión más idóneo no podía ser otro que el de presentar al público su propia obra. Es así como surge *Contra-Huellas*, con la misión de cristalizar las conclusiones obtenidas en la investigación, dando visibilidad y respaldo a quienes desde el arte se comprometen con la divulgación de un mensaje ecologista y la promoción de prácticas sostenibles. En este sentido, la exposición se plantea como un puente entre el arte y el activismo medioambiental, ofreciendo una plataforma alternativa de sensibilización sobre la crisis ecológica.

Los artistas seleccionados –Graham Bell Tornado (Aberdeen, 1966), Miriam Martínez Guirao (Elche, 1981), Bea Millón (Sagunto, 1992), Marco Raineri (Milán, 1984) y Chiara Sgaramella (Ceriñola, 1982)– presentan un enfoque ecoestético diverso y abarcan múltiples fronteras disciplinarias. Estos creadores centran toda su producción en la transmisión de un contenido que se fundamenta en un consumo responsable, ligado exclusivamente a las verdaderas necesidades de las personas y a los requerimientos de la protección del hábitat natural. En sus discursos encontramos la construcción de una identidad desde el ecologismo, el ecofeminismo y el ecogénero; el poscolonialismo; la recuperación de oficios tradicionales; la cooperación posdisciplinar; el fomento de la estética DIY (*Do it yourself*) y DIWO (*Do it with others*); el artivismo; y la transformación del cuerpo y el territorio en espacios líricos y a su vez, políticos.

Estas manifestaciones tienen un talante híbrido y efímero; derivan de técnicas artesanales, procedimientos científicos y tecnológicos; incorporan material de desecho y de archivo, así como objetos reutilizados y reciclados. Con todo, es posible aterrizar estas prácticas en un contexto museístico, del mismo modo que es factible mantener su idiosincrasia y tejerla al discurso curatorial que tenga en cuenta su propia huella ecológica. De este modo, se reclama la inclusión de una dimensión ética a la crítica de la estética del arte, subrayando la importancia de una producción sostenible y responsable.

El título de la exposición, *Contra-Huellas*, deriva del concepto de “contrahuella de carbono” utilizado en ciencias ambientales, que se refiere a aquellas acciones destinadas a compensar las emisiones de dióxido de carbono previamente liberadas a la atmósfera. De manera análoga, el arte ecologista no solo supone un acto estético, sino que también configura y

de les obres presentades actuen com a “contrapetjades” que contraresten els discursos negacionistes i promoguen una forma de vida més equilibrada i conscient.

El context resulta clau per a la mostra. El tema està en línia amb altres exhibicions que han tingut lloc anteriorment a la Sala Martínez Guerricabeitia, compromeses amb les dificultats i els desafiaments de la societat actual. *Contra-petjades* revalorà la producció de cinc creadors amb un eix temàtic principal que encaixa amb la perspectiva ecològica, acompanyant les seues obres de materials i discursos coherents amb aquesta visió. Tots ells ofereixen un programa col·laboratiu i pedagògic coherent amb els objectius d'aquesta proposta expositiva: posar en relleu el paper de l'art com a agent que assenyala la crisi mediambiental i les desigualtats socials derivades d'aquesta; donar a conèixer la diversitat material i els recursos poètics de les narratives de caire ecologista; i oferir un discurs museològic coherent, clar, comprensible, accessible i sostenible.

rediseña patrones de pensamiento de afán reparatorio. La exposición busca que las reflexiones derivadas de las obras presentadas actúen como “contrahuellas” que contrarresten los discursos negacionistas y promuevan un modo de vida más equilibrada y consciente.

El contexto resulta clave para la muestra. El tema está en línea con otras exhibiciones que han tenido lugar anteriormente en la Sala Martínez Gue-
rricabeitia, comprometidas con las dificultades y desafíos de la sociedad ac-
tual. *Contra-Huellas* pone en valor la producción de cinco creadores cuyo
eje temático principal encaja con la perspectiva ecológica, acompañando
sus obras de materiales y discursos coherentes con dicha visión. Todos ellos
ofrecen un programa colaborativo y pedagógico que encaja con los obje-
tivos de esta propuesta expositiva: poner de relieve el papel del arte como
agente que señala la crisis medioambiental y las desigualdades sociales de-
rivadas de esta; dar a conocer la diversidad material y los recursos poéticos
de las narrativas de corte ecologista; y ofrecer un discurso museológico co-
herente, claro, comprensible, accesible y sostenible.